

POSTANOWIENIE

25 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 25 lipca 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa W. S. i B. S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie
z 11 stycznia 2023 r., VI Ca 848/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 stycznia 2023 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił apelację pozwanego Banku od wyroku Sądu Rejonowego w Lublińcu z dnia 8 czerwca 2022 r. zasądzającego od tego Banku solidarnie na rzecz powodów kwotę 73.532 oraz orzekającego o kosztach postępowania.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczyny kasacyjne określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienie prawne wyrażające się w następujących pytaniach:

1) czy w świetle art. 385¹ § 1 k.c. oraz w świetle art. 3 ust. 7 dyrektywy 93/13 uznać należy za niedozwolone postanowienia umowy pożyczki denominowanej odsyłające do kursów walut wskazanych w tabeli kursowej Banku, jeżeli ich zastosowanie w odniesieniu do danej umowy w porównaniu do miernika w postaci

kursu Narodowego Banku Polskiego nie wykazało w toku postępowania różnic pomiędzy kwotą, którą konsument rzeczywiście spłacił w wykonaniu spłaconej już umowy a kwotą, który spłaciłby przy przyjęciu kursów NBP?;

2) czy w świetle art. 385¹ § 1 k.c. w przypadku spłaconej umowy pożyczki denominowanej - w razie wykazania braku różnic pomiędzy spłatą dokonaną przez konsumentów a spłatą, której dokonaliby konsumenci w oparciu o niezależny miernik (tutaj: kursy NBP) - uznać należy za nieuczciwe postanowienie umowne, które odsyła do Tabeli kursów i wyłącznie hipotetycznie umożliwia Bankowi jednostronne kształtowanie kursu waluty obcej?;

3) czy w świetle art. 385¹ § 1 k.c. w przypadku umowy pożyczki denominowanej, spłaconej przez konsumentów przed wszczęciem postępowania sądowego - dopuszczenie przez Sąd dowodu z opinii biegłego celem porównania wysokości kursów waluty stosowanych przez Bank z obiektywnym miernikiem, a następnie wykazanie za pośrednictwem przedmiotowej opinii braku różnic pomiędzy spłatą dokonaną przez konsumentów a spłatą, której dokonaliby konsumenci w oparciu o niezależny miernik (tutaj: kursy NBP) - wpływa na ocenę postanowień umownych odsyłających do tabel kursowych Banku pod kątem ich abuzywnego charakteru?;

4) czy w świetle art. 385¹ § 1 w związku z art. 385², z art. 65 § 1 i 2 oraz z art. 385 § 2 zdanie 2 k.c. w sytuacji, w której po zastosowaniu powszechnie przyjętych reguł wykładni oświadczeń woli, możliwe są różne, równoważne rezultaty wykładni postanowień umowy, z których co najmniej jedno rozumienie badanych postanowień umowy nie jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i nie narusza rażąco interesów konsumenta, a zastosowanie wówczas reguły wykładni przyjaznej konsumentowi oraz reguły wykładni *contra proferentem* prowadziłoby do ustalenia rozumienia postanowienia umowy, które nie mogłoby zostać uznane za abuzywne, sąd może, mimo to, stwierdzić niedozwolony charakter takich postanowień umowy tylko z tego powodu, że ich inne, alternatywne rozumienie, może być ocenione jako nieuczciwe?;

5) czy w przypadku pożyczki denominowanej, w razie określenia w treści umowy kwoty pożyczki w walucie CHF oraz możliwości wypłaty i spłaty pożyczki w

walucie CHF od początku obowiązywania Umowy wyłącznie w zależności od preferencji i decyzji konsumenta, spełniona zostaje przesłanka rażącego naruszenia interesów konsumenta?;

6) czy wyeliminowanie z umowy pożyczki klauzul przeliczeniowych (jako skutek stwierdzenia ich bezskuteczności), w sytuacji określenia w umowie kwoty pożyczki w walucie CHF oraz możliwości wypłaty i spłaty pożyczki w walucie CHF w zależności od preferencji Klientów, w świetle art. 385¹ § 2 k.c., prowadzi do upadku tej umowy, z uwagi na jej niewykonalność, co jest zależne jednak od tego, czy konsument wyraził swoją wolę unieważnienia umowy w sposób świadomy co do wszystkich skutków nieważności umowy i zaakceptował również niekorzystne skutki tego unieważnienia?;

7) czy w sytuacji, gdy Sąd uzna, że na skutek wyeliminowania z umowy pożyczki postanowień niedozwolonych, nie jest możliwe dalsze jej obowiązywanie i w związku z tym zachodzi podstawa do zwrotu świadczeń na podstawie art. 410 § 1 i 2 w związku z art. 405 k.c., możliwe jest dokonywanie z urzędu przez Sąd orzekający swoistego potrącenia wzajemnych świadczeń Stron i orzekanie o wzajemnym rozliczeniu ograniczonym do wartości „nadpłaty” stanowiącej różnicę pomiędzy kwotą spłaconą przez konsumentów a kwotą pierwotnie wypłaconą przez Bank w wykonaniu Umowy? Czy w sytuacji dokonania takiego zabiegu przez Sąd (przy jednoczesnym powołaniu się przez Sąd na teorię dwóch kondykcji) zasądzoną kwotę należy traktować jako nadwyżkę ostatecznie finalizującą kwestię rozliczeń pomiędzy Stronami z tytułu zawartej umowy, czy też jako część świadczenia przysługującą jednej ze stron przy zachowaniu możliwości i prawa drugiej strony do dochodzenia przysługującej jej wierzytelności?;

8) czy w świetle treści art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 4 dyrektywy 93/13 jest możliwe wskazanie minimalnego zakresu informacji odnośnie ryzyka kursowego oraz minimalnych wymogów rzetelnego działania, jakie powinien spełnić przedsiębiorca zawierając z konsumentem umowę pożyczki denominowanej, które pozwalałyby przyjąć, że postanowienia umowy zostały sformułowane prostym i zrozumiałym językiem, zgodnie z dobrymi obyczajami i w sposób nienaruszający interesów konsumenta w stopniu rażącym, a w szczególności: a) czy możliwe jest

ustalenie zamkniętego katalogu informacji, jakie powinno zawierać takie pouczenie, a jeśli tak to jakie informacje powinno owo pouczenie zawierać? b) czy ocena ewentualnego dopuszczenia się przez przedsiębiorcę naruszenia interesów konsumenta w związku z niewypełnieniem obowiązku informacyjnego, jest dokonywana wyłącznie w oparciu o zebraną przez Strony dokumentację złożoną do akt sprawy, czy też na przedmiotową ocenę wpływa również zakres informacji przekazanych konsumentowi przez pracownika Banku w formie ustnej, a które to okoliczności zostały potwierdzone bezpośrednio treścią zeznań konsumenta złożonych w toku postępowania?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jureddyczną uzasadniającą

możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Zagadnienia prawne sformułowane przez pozwanego nie czynią zadość wskazanym wymaganiom, zostały już bowiem wystarczająco wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Sąd Najwyższy uznaje obecnie jednolicie, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z dnia 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z dnia 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z dnia 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23, niepubl. i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1487/22, oba niepubl.).

Stanowisko to znajduje wsparcie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, M.P., B.P. przeciwko „A.”, prowadzącemu działalność za pośrednictwem 'A.' S.A., dotyczącym postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym (pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50).

Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51), jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64).

W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego nie budzi też wątpliwości, że ocena abuzywności klauzuli powinna być dokonywana w świetle okoliczności z chwili zawarcia umowy, w związku z czym sposób wykorzystywania jej w praktyce przez bank jest w zasadzie obojętny (por. w szczególności uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2).

Sąd Najwyższy wyjaśniał już również, że samo zapewnienie konsumentowi-kredytobiorcy możliwości spłaty rat kredytu w walucie obcej (walucie indeksacji) nie uchyla abuzywności postanowienia dotyczącego spłaty rat kredytu w walucie krajowej, w wysokości zależnej od kursu waluty obcej określanego swobodnie przez bank (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 52-57, gdzie wskazano m.in., że włączenie do umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentce, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala danemu przedsiębiorcy na spekulowanie, że poprzez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona dane zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał też, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby można było przyjąć, iż konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym związanym z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do waluty obcej czy denominowanego w tej walucie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23), co wskazywałoby na jednoznaczność postanowienia wprowadzającego to ryzyko i wykluczało jego kontrolę pod kątem abuzywności, zważywszy, iż chodzi o postanowienie określające świadczenie główne (por. art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W tym kontekście zastrzegał m.in., że ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany/indeksowany, wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy konsumentowi wystarczającej informacji. Podkreślał też, że nawet przestrzeganie przez bank obowiązującego w

dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r., nie wyklucza oceny, iż bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2022 r., I CSK 2071/22, niepubl. i tam przywoływane orzeczenia).

Sąd Najwyższy rozpatrywał też już kwestię zastosowania wyrażonej w art. 385 § 2 k.c. reguły wykładni *contra proferentem* w kontekście indywidualnej kontroli abuzywności (z przepisu wynika, że jej zastosowanie zostało wyłączone tylko w ramach tzw. kontroli abstrakcyjnej). Już w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 (OSNC 2019, Nr 1, poz. 2) wskazał wyraźnie, że ustalenie znaczenia klauzuli jest w zasadzie etapem wcześniejszym niż kontrola jej abuzywności, ustalając zaś - na potrzeby kontroli abuzywności - treść (znaczenie) jednostronnie narzuconej i niejednoznacznej klauzuli, a zwłaszcza klauzuli modyfikacyjnej, nie można przypisać decydującego znaczenia następczemu względem zawarcia umowy, respektującemu interesy konsumenta sposobowi korzystania z tej klauzuli przez przedsiębiorcę. Sprzeciwia się bowiem temu wymaganie transparentności, jak również reguła *in dubio contra proferentem*. W późniejszych orzeczeniach zaś zwracał uwagę, że jeżeli oceniane postanowienie nie jest jednoznaczne, nie można interpretować go w sposób nadający mu treść dozwoloną tylko dlatego, iż zapobiegałoby to jego abuzywności; zabieg taki nie byłby zgodny z regułą wykładni *contra proferentem* (por. art. 385 § 2 zd. 2 k.c.) i zbliżałby się w skutkach do niedopuszczalnej w odniesieniu do klauzul abuzywnych tzw. redukcji utrzymującej skuteczność (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2019 r., II CSK 454/18, OSNC-ZD 2020, z. D, poz. 59 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl.). Należy też zwrócić uwagę, że w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego, a w szczególności postanowienia przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w

dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19), Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził m.in., iż w przypadku stwierdzenia przez sąd krajowy nieważności nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, iż niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi krajowemu możliwość uzupełnienia tej umowy przez zmianę treści owego warunku (pkt 68), a dokonanie wykładni rozważanej przez sąd odsyłający na podstawie art. 65 kodeksu cywilnego sprowadzałoby się *in fine* do zmiany treści rozpatrywanego w postępowaniu głównym warunku dotyczącego indeksacji, ponieważ prowadziłoby do zmiany jego rozumienia poprzez wprowadzenie odesłania do 'wartości rynkowej' waluty obcej (pkt 70). W związku z tym Trybunał orzekł, że art. 5 i 6 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał również, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej umowa ta nie może wiązać stron w pozostałym zakresie ani jako kredyt złotówkowy (z oprocentowaniem obliczanym na podstawie wskaźnika LIBOR/SARON), ani jako tzw. kredyt czysto walutowy. W szczególności bowiem wskazuje się, że utrzymanie takiej umowy jako kredytu czysto walutowego prowadziłoby do niedopuszczalnego zniekształcenia woli stron, która ukierunkowana była od początku na wypłatę kredytu w walucie krajowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i II CSKP 405/22, niepubl., z 20 maja 2022 r., II CSKP 713/22 i II CSKP 943/22, niepubl., z dnia 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, niepubl. i z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy wyjaśnił już także, jakie znaczenie dla możliwości dalszego obowiązywania umowy po usunięciu z niej niedozwolonego postanowienia umownego ma wola konsumenta, wskazując najpierw, że abuzywność klauzuli może prowadzić do upadku całej umowy, jeżeli bez tej klauzuli obowiązywanie umowy jest prawnie niemożliwe w świetle prawa krajowego, przy czym decydujące jest podejście obiektywne, wykluczające dopuszczalność uznania sytuacji jednej ze stron umowy za kryterium rozstrzygające o dalszym losie umowy (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n. i z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl. oraz uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 i tam przywoływane orzecznictwo; por. też np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, JZ przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt., OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt, pkt 49-50 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, E.K. i in. przeciwko D.B.P., pkt 67, 74), a następnie - że sąd może podjąć środki zaradcze zmierzające do utrzymania umowy tylko pod warunkiem (jest to jeden z warunków), iż całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował

konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43 i teza, oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41).

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 określono również zakres ciążącego na sądzie obowiązku informacyjnego względem konsumenta, wyjaśniając, że sąd powinien wskazać stronom w sposób obiektywny i wyczerpujący, konsekwencje prawne, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie nieuczciwego warunku - co jest szczególnie istotne wtedy, gdy jego niezastosowanie może prowadzić do unieważnienia całej umowy, narażając ewentualnie konsumenta na roszczenia restytucyjne - i to niezależnie od tego, czy strony są reprezentowane przez pełnomocnika zawodowego (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, pkt 97 oraz z dnia 15 czerwca 2023 r., C-520/21, Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), pkt 48-49). Wyczerpująca informacja powinna w szczególności obejmować także informację o tym, że bez klauzuli abuzywnej umowa nie może wiązać, o konsekwencjach (roszczeniach) związanych z ewentualną definitywną bezskutecznością (nieważnością) umowy i o ewentualnej możliwości utrzymania umowy z regulacją zastępczą, jeżeli konsekwencje te są dla konsumenta szczególnie niekorzystne. Konsument powinien być też poinformowany o możliwości potwierdzenia klauzuli w rozsądnym czasie oraz o możliwości wyrażenia - do chwili odmowy potwierdzenia klauzuli albo upływu

rozsądnego czasu do jej potwierdzenia - wiążącej oceny co do tego, czy konsekwencje trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy są dlań szczególnie niekorzystne (i zarazem sprzeciwienia się ewentualnemu udzieleniu mu ochrony przed tymi konsekwencjami przez wprowadzenie regulacji zastępczej), jak również o następstwach skorzystania albo nieskorzystania z tych możliwości. Treść obowiązku informacyjnego powinna uwzględniać także istotne wnioski wynikające z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a w szczególności z wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22, mBank (Oświadczenie konsumenta), w którym Trybunał stwierdził, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną (pkt 56, 59, 65). Oznacza to, że o ile skuteczność wyrażenia przez konsumenta dobrowolnej i świadomej zgody na niedozwolone postanowienia zależy od udzielenia mu wyczerpującej informacji o jego sytuacji prawnej (w szczególności przez sąd), o tyle udzielenie tej informacji nie może warunkować uwzględnienia jego żądań opartych na tezie o nieważności umowy.

Sąd Najwyższy wypowiadał się także co do tego, że dopuszczalne jest uwzględnienie żądania zapłaty opartego na tezie o nieważności lub bezskuteczności tylko części z postanowień umownych, w sytuacji, w której sąd uznaje całą umowę za nieważną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl.).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[a]